

VLADIMÍR VAVŘÍNEK

Cyril
a Metoděj
mezi
Konstantinopolí
a Římem

VYŠEHRAĐ

Mé ženě Haně s poděkováním
za 60 let šťastného společného života

Tato kniha vychází s podporou
Ministerstva kultury ČR

Na přebalu a na titulním listě:
Nejstarší dochované vyobrazení Cyrila a Metoděje
ve středověké knižní malbě.
Misál Jana z Budova (1384)

Copyright © PhDr. Vladimír Vavřínek, CSc., 2013

ISBN 978-80-7429-344-3

Příchod Moravanů do Konstantinopole

Na jaře roku 863 dorazila k hradbám Konstantinopole, hlavního města byzantské říše, malá skupina mužů. Přicházeli z Moravy, vzdálené slovanské země ležící někde na sever od středního Dunaje, daleko za hranicemi říše. Byli to poslové knížete Rastislava, kteří měli jeho jménem pozdravit císaře Michaela III. a předat mu žádost, aby na Moravu poslal byzantské misionáře, kteří by jeho lidem vyložili pravou křesťanskou víru.

Měli za sebou dlouhou cestu; než dorazili do cíle, museli ujít téměř 1500 kilometrů. Prošli celou Panonií (území dnešního západního Maďarska) a ať už zvolili kteroukoli trasu, došli nakonec podél Dunaje k Singidunu (dnešnímu Bělehradu), odkud pak pokračovali po někdejší římské vojenské silnici, která přechkala vpády nesčetných barbarských kmenů a ačkoli od pádu říše římské nebyla nijak udržována, stále ještě dobře sloužila svému účelu. Vedla přes někdejší římská města Viminacium (Kostolac), Naissus (Niš), Serdiku (už v této době podle svého hlavního kostela nazývanou též Sofia) a Filippopolis (Plovdiv). Tato oblast byla tehdy v moci bulharského chána, mezi Moravou a Bulharskem však, jakkoli vzájemné vztahy obou zemí byly dosti napjaté, panoval stále ještě mír, a moravským poslům tam proto nic nebránilo v cestě.

Dál je cesta vedla horskými průsmyky k hranicím byzantské říše, kde v hraniční pevnosti neznámé posly zřejmě čekal, jak to bylo běžné, důkladný výslech, proč do Byzance přicházejí. Odtud už je také nepochybně doprovázel nějaký byzantský důstojník s další stráží. Nebyla to jen zdvořilost, ale především opatrnost, protože Byzantinci měli se svými sousedy špatné zkušenosti a trvale u nich panoval strach před možnými nepřátelskými zvědy. Pod stálým dohledem moravští poslové prošli, či spíše na svých koních projeli rozlehlou thráckou planinu přes města Adrianopolis (Edirne) a Arkadiupolis až k Selymbrii, kde se tato silnice napojovala na druhou hlavní dopravní tepnu zvanou *Via Egnatia*; ta je pak po dalších 60 kilometrech dovedla až ke konstantinopolským hradbám.

Pohled na ně musel vzít Moravanům dech. Přestože na své cestě mohli vidět různá starší římská města a pevnosti, na takový pohled nebyli připraveni. Když se císař Konstantin Veliký roku 324 rozhodl vybudovat si nové rezidenční město, zvolil si pro ně starou řeckou osadu Byzantion především ze strategických důvodů. Vypínajíc se nad nejužším místem mořské úžiny Bosporos, kde se Evropa téměř dotýká s Asií, bylo město ze tří stran chráněno vodními plochami: na severu hlubokým mořským zálivem zvaným Zlatý roh, na jihu Marmarským mořem (tehdy zvaným *Propontis*) a na východě právě Bosporem. Ovšem na západě bylo volně přístupné z široké thrácké roviny. Proto zde dal císař Theodosios II. v první polovině 5. století vybudovat obrovský trojitý systém opevnění, jemuž nebylo v Evropě rovna. Tvořila je mohutná vnitřní hradba táhnoucí se v délce téměř šesti kilometrů od břehu Zlatého rohu na severu až po Marmarské moře na jihu. Byla vysoká téměř 12 metrů a v pravidelných odstupech byla zpevněna 96 čtvercovými či polygonálními věžemi, které ji převyšovaly o dalších 11 metrů. Asi 10 metrů před ní byla vybudována vnější, o něco nižší hradba rovněž zpevněná 92 věžemi a před ní byl ještě vyhlouben 5 až 7 metrů hluboký příkop široký 15 a místy až 20 metrů. Hradby byly proraženy deseti různě velkými vstupními branami. Na jižní straně, kde do nich ústila *Via Egnatia*, po níž poslové přicházeli, to byla skvostná, 66 metrů široká Zlatá brána (*Chryseia pyle*) nazývaná tak podle toho, že její křídla byla zdobena pozlacenými deskami; nazývali ji též Triumfální, protože tudy vstupoval do města při návratu z vítězné bitvy anebo při různých slavnostních příležitostech ve svém průvodu sám císař.

Teprve po dalším prověření byli moravští poslové vpuštěni dovnitř a jejich úžas jistě jen rostl. Byli vedeni hlavní městskou třídou zvanou *Mese* („Prostřední“) nebo též Triumfální, protože po ní vjížděl císař do města, když slavil triumf při návratu z vítězné bitvy. Ta byla po obou stranách lemována kolonádou (*embolos*), jejíž štíhlé sloupy nesly kamennou střechu poskytující procházejícím stín a chládek v době letních veder; mezi nimi byly umístěny různé stánky, obchody, taverny apod., v nichž prodavači nabízeli nejrůznější zboží. V pozadí této kolonády stály paláce místní aristokracie namnoze zasazené do zahrad a jiné honosné stavby. Krátce po vstupu do města příchozí minuli po pravé straně proslulý klášter Studios s chrámem sv. Jana Křtitele (v Byzanci nazývaného *Prodromos* – „Předchůdce Páně“), což byl ovšem jen jeden z řady desítek kostelů a klášterů rozsetých po celé Konstantinopoli. Hlavní třída procházela několika náměstími (*fora*). Prvním z nich bylo forum Arkadiovo, uprostřed něhož se tyčil asi 45 metrů vysoký sloup nesoucí sochu císaře, po němž bylo forum pojmenováno; uvnitř sloupu bylo spirálovité schodiště, po jehož

Letecký pohled na Istanbul, někdejší Konstantinopol.

233 schodech se návštěvník dostal na plošinu, odkud měl výhled na celé město. Z dalších náměstí bylo pozoruhodné forum *Tauri* („Býka“) nazvané tak podle velké bronzové sochy býka; následovalo forum Theodosiovo, poblíž něho stávala státní universita a zejména veřejná knihovna obsahující množství právnických knih. Dalším bylo oválné forum Konstantinovo s přilehlou budovou *praetoria*, sídla a úřadu *eparcha*, moderním termínem vyjádřeno primátora města, jehož hodnost byla považována za nejčestnější v celé říšské nomenklatuře. Uprostřed náměstí se tyčil vysoký sloup, na němž stála socha císaře Konstantina, což ovšem byla původně socha řeckého boha Apollóna, jehož hlava byla nahrazena hlavou zakladatele města. V podstavci sloupu byly umístěny různé křesťanské relikvie, ale také *Palladium*, malá dřevěná soška znázorňující řeckou bohyni Pallas Athénu, dovezená sem z Říma, kde byla uctívána jako posvátná ochrana města. Zejména Konstantinovo forum, ale i všechna ostatní byla ozdobena četnými antickými sochami římských císařů a pohanských božstev, které císaři Konstantin Veliký a Justinian I. nechali snést do Konstantinopole ze všech částí římské říše, aby tak novému hlavnímu městu dodali ještě větší nádheru a lesku.

Hradby Konstantinopole.

Třída *Mese* ústila do hlavního městského náměstí zvaného *Augusta-ion* („Císařské“). Na jejím konci stál *milion* – pozlacený milník, od něhož se počítaly všechny vzdálenosti v říši. Uprostřed náměstí se opět tyčil vysoký sloup, na němž stála jezdecká socha císaře Justiniána Velikého. Naproti se nacházel monumentální vchod do velkého císařského paláce zvaný *Chalke* („Bronzová brána“), mohutný čtvercový vestibul završený kupolí, na jehož vratech obložených bronzovými deskami byla zavěšena ikona s portrétem Krista Pantokratora. Po jedné jeho straně byly veřejné lázně zvané Zeuxippovy, stavba pocházející ještě z dob pozdní antiky, a budova senátu, a dále za nimi, poněkud stranou, se nacházel hippodrom, protáhlé oválné závodíště s řadami sedadel po stranách, jež mohlo pojmut až 35 000 diváků. Závody klusáků představovaly hlavní zábavu obyvatel města, hippodrom však zároveň sloužil jako místo, kde se konala oficiálně organizovaná shromáždění konstantinopolského lidu, na nichž císař slavnostně vyhlášoval svou vůli, ale kde také často lidové masy dávaly průchod své nespokojenosti a kde vznikaly různé nepokoje a vzpoury. Na protější straně náměstí pak stál velkolepý chrám zasvě-

Chrám Boží Moudrosti (Hagia Sofia) v Konstantinopoli.

cený Boží Moudrosti (*Hagia Sofia*), sídlo konstantinopolských patriarchů. A jestliže císařský palác byl místem, v němž se soustřeďovala vrcholná státní moc, a hippodrom prostorem, kde mohl lid vyjadřovat svou vůli, pak tento chrám byl duchovním středem netoliko hlavního města, ale celé byzantské říše.

Baziliku zasvěcenou Boží Moudrosti dal jako ústřední konstantinopolský chrám vybudovat už syn Konstantina Velikého Constantius, ta však byla zničena požárem za velkého povstání konstantinopolského lidu v lednu 532 a císař Justinián I. se okamžitě rozhodl vybudovat na jejím místě chrám nový, mnohem větší a nádhernější, který by byl výrazem velikosti jeho vlády a zároveň projevem jeho duchovního nazírání a zbožnosti.

Přestože z vnějšku stavba mohla působit jako dosti těžká a prostá, uvnitř měl návštěvník pocít lehkosti a vzdušnosti. Její půdorys tvořila velká, téměř čtvercová plocha o rozměrech 75 x 66 metrů. Nad jejím středem se ve výši asi 54 metrů vznášela obrovská kupole o průměru 33 metry nesená důmyslným systémem podpor, který pod ní vytvářel podélný ovál o rozměrech 75 x 32 metry. K němu se po stranách přimykaly

dvě půlkruhové boční lodě zaklenuté polovičními kupolemi; ty byly na východní i západní straně podpírány exedrami, z nichž každá byla zase zaklenuta menší půlkupolí. Celý prostor byl komponován tak, aby zraky návštěvníka byly nutně vedeny vzhůru do středu hlavní kupole. A přestože ta sama o sobě byla velmi těžká, systém podpěr a sloupů nesoucích galerii v patře, na níž kupole spočívala, stejně jako množství oken ve stěnách a okolních půlkupolích a zejména kruh 42 oken v tumburu na jejím samotném úpatí vytvářel dojem, že je kupole od vlastní stavby téměř oddělena. Podle Prokopiova líčení se návštěvníkům zdálo, že se kupole nad chrámem jen volně vznáší, visíc na zlatém řetězu zavěšeném přímo z nebes.

Výzdoba interiéru byla mimořádně bohatá. Stěny a podpory byly obloženy mramorovými deskami nejrůznějších barevných odstínů dopravených k tomu účelu do Konstantinopole ze všech částí říše. Kupole i půlkupole byly vyloženy zlatou mozaikou, na jejímž pozadí se tyčil velký kříž. Chrám byl naplněn množstvím drahocenných předmětů ze zlata, stříbra a mosazi. Z centrální kupole i v bočních lodích visely na mosazných řetězech stříbrné lampy, v nichž byly skleněné misky naplněné olejem. Oltář tvořila zlatá mensa bohatě vyzdobená vzácnými drahokamy, jež stála na čtyřech sloupcích z ryzího zlata; nad ní se vznášela kónická kanopa zdobená niellem. Kolem oltáře pak byly zavěšeny purpurové závěsy s postavami Krista a apoštolů Petra a Pavla vyšítymi stříbrem.

Veškerý dojem byl pak silně umocněn světlem, které do vnitřního prostoru zářilo ze všech stran tolikerými okny; v noci pak byl sluneční svit nahrazen mihotavým světlem nesčetných lamp, které ozařovaly barevné mramorové desky, drahokamy a předměty ze vzácných kovů a vzbuzovaly v divákovi nadpozemský pocit. Jestliže po dokončení stavby byl svým dílem uchvácen sám císař Justinián, jak asi muselo zapůsobit na muže přicházející z bažinatých krajin, kde znali jen prosté chýše a dřevěné roubené stavby a nanejvýš jednoduché kamenné kostelíky beze vší ozdoby. Můžeme předpokládat, že na vyslance knížete Rastislava tento chrám musel zapůsobit podobně nadpřirozeným dojmem jako na ruské posly o jedno století později, kteří podle kronikářových slov řekli svému knížeti Vladimíru: „Když jsme přišli u Řeků do chrámu, nevěděli jsme, zda jsme na nebi anebo na zemi. Protože takovou podívanou a takovou krásu nelze na zemi uzříť.“

Za touto velkolepou nádherou se ovšem skrývala i stinná stránka velkoměsta. Mezi hlavními ulicemi, které se od akropole paprskovitě rozebíhaly k městským hradbám, se nacházely bloky obytných domů obyčejných

lidí, které už zdaleka nebyly tak výstavné. Většinou to byly jen prosté jedno- či dvoupatrové stavby; jen některé z nich měly více pater. Při jejich výstavbě však platily přísné předpisy. Mezi nimi musely být zachovávány dostatečně široké uličky, aby se mohlo lépe předcházet šíření případných požárů; tyto domy také nesměly zaclánět palácům aristokracie ve výhledu na moře. Oproti tomu i zde bylo postaráno o zásobování jejich obyvatel vodou, která byla rozváděna do veřejných kašen z mohutných akvaduktů přivádějících do města vodu z pahorků více než sto kilometrů vzdálených.

V polovině 9. století byly také ještě dosti znatelné důsledky četných ničivých zemětřesení, která Konstantinopol postihla v předchozích obdobích. Na různých místech bylo možno vidět zřícené anebo zchátralé a neopravené stavby. Týkalo se to i mnohých kostelů, kterých byly v Konstantinopoli desítky; teprve císař Basileios I. (886–867) jich dal o něco později asi osmadvacet opravit a znovu vyzdobit. Různé části rozlehlého města zůstávaly také stále ještě neobydlené. Jestliže se počet obyvatel Konstantinopole v době vlády Justiniána I. v 6. století odhaduje na 400 000 a možná i více, v následujících dvou staletích jejich množství v důsledku opakujících se morových epidemií, zemětřesení a jiných pohrom drasticky pokleslo. A přestože v této době demografický vývoj s obnovující se ekonomickou prosperitou opět rychle nabýval pozitivního trendu, stěží ještě mohlo město vykazat vyšší počet obyvatel než dvě stě tisíc. Nicméně i přes všechny tyto stíny Konstantinopol stále zůstávala největším, nejbohatším a také nejskvělejším městem celého křesťanského světa.

Moravští poslové však z toho všeho mohli z počátku poznat jen velmi málo. Byli ubytováni v jednom ze zvláštních hostinských zařízení, jež byla v Konstantinopoli speciálně určena k tomuto účelu. Z obavy, že by zahraniční vyslanci, ať už přicházeli odkudkoli, mohli provozovat špiónáž, případně navazovat nežádoucí styky s některými mocichtivými jedinci, osnovat s nimi různé intriky, či dokonce chystat spiknutí, chtěly je mít císařské úřady pod stálým dozorem a jejich volný pohyb po městě byl silně omezen. Také zpráva o příchodu poslů moravského knížete byla okamžitě podána do úřadu městského prefekta (*eparcha*), kde evidovali všechny příchozí cizince, a ten pak o jejich žádosti informoval císařský dvůr. Oni sami museli ve svém hostinci čekat, než bude rozhodnuto, jak se bude v jejich případě postupovat a zda, případně kdy jim císař Michael poskytne audienci.

Čekání se protahovalo a pro členy moravského poselstva to zřejmě byly dny těžko pochopitelného napětí. Oproti tomu na císařském dvoře neviděli žádný důvod, proč by měli činit nějaká ukvapená rozhodnutí. Zkušeností

s různými slovanskými kmeny, ať už šlo o Slovary usazené po více než dvě staletí v Řecku či třeba o Chorvaty nebo Srby při adriatickém pobřeží, měli více než dost. Zvláště bohaté zkušenosti, někdy pozitivní, ale ještě častěji negativní, měli s Bulhary, kteří stáli především v popředí jejich zájmu. Zato informací o oné vzdálené slovanské zemi daleko na sever od Dunaje, z níž poslové přicházeli, měli zatím zřejmě jen poskrovnu. Přitom žádost jejich vládce o vyslání misionářů, jakkoli překvapivá, nabízela nečekané možnosti vyhovující byzantským mocenským zájmům. Bylo proto rozhodnuto moravské vyslance vlídně přijmout a jejich požadavek uvážit. A tak konečně nadešel den, kdy se pro ně dostavila skupina císařových úředníků v doprovodu důstojníka jeho osobní stráže, aby je dovedli do císařského paláce. Moravané byli nepochybně předem poučeni, jak bude jejich návštěva probíhat a především jak se mají při audienci před císařem chovat, ale to, co je ve skutečnosti očekávalo, si jen stěží dokázali představit.

Velký císařský palác byl rozlehlý stavební komplex sestávající z řady obytných paláců, hal určených pro oficiální příležitosti a pořádání recepcí, úředních budov, soukromých kaplí, koridorů a zahrad. Moravští vyslanci byli dovedeni do dlouhé, vysoké, slavnostně vyzdobené haly zvané *Magnaura* (její název byl odvozen z latinského *magna aula* = „velká hala“) užívané pro přijetí cizích vyslanců. Na protějším konci se nacházelo zvýšené pódium, k němuž vedlo několik schodů. Tam na trůnu seděl ve svém slavnostním rouchu a s diadémem na hlavě císař Michael. Vedle něho na jedné straně stáli nejvyšší státní úředníci s císařovým strýcem *kaisarem* Bardou v čele, na druhé byl patrně, protože se mělo jednat o církevních záležitostech, sám patriarcha Fotios se svým doprovodem. Když vyslanci vstoupili do sálu, ozval se řev pozlacených kovových lvů umístěných při postranních stěnách, kteří zároveň tloukli svými ocasy; sotva jejich řev utichl, ozval se zpěv kovových ptáků ve větvích umělých stromů nad nimi. Tyto přístroje zvané *automata*, které jen před krátkou dobou vynalezl a sestrojil jeden z předních byzantských učenců Leon zvaný Filosof či také Matematik, byly určeny k tomu, aby ohromily a naplnily úžasem cizí vyslance a vzbudily v nich ještě větší úctu k císaři a snad i strach před jeho mocí.

Po tomto úvodu zavládlo ticho – *silention*, jež muselo panovat při oficiálních příležitostech v přítomnosti císaře. Poslové museli provést *proskynesi*, padnout před císařem na kolena a sklonit na projev úcty hlavu k zemi. Potom je *logothetes tu dromu*, nejvyšší úředník zodpovědný mimo jiné i za styk s cizinci, císaři představil a oni na jeho vybidnutí směli přednést

Byzantská zlatá mince (solidus) s portrétem císaře Michaela III. nalezená v hrobě v Mikulčicích v ústech mrtvého.

svou žádost. Její obsah známe. List, který kníže Rastislav poslal císaři Michaelu III., je citován v staroslověnském *Životě Konstantinově* i v *Životě Metodějově*. Ani v jednom případě v nich však není uvedeno autentické znění původního Rastislavova dopisu, ale jen jeho volná parafráze. Obě verze se ve svém znění mírně liší, obsahově se však naprosto shodují a v některých jednotlivostech doplňují. Moravský panovník ve svém listu po nezbytných zdvořilostních floskulích císaři sděloval, že Moravané se už odřekli pohanství a přidržují se křesťanské víry, kterou jim přišli hlásat učitelé z různých zemí – z Němec, z Itálie a prý i z Řecka. Učí je však různě a Moravané že jsou prostý lid a nevědí, jak si jejich učení vyložit. A proto že prosí byzantského císaře, aby jim poslal takového učitele a biskupa, který by jim pravou křesťanskou víru vyložil, protože je jim známo, že právě z jeho země vždy dobrý zákon vychází.

Je dost pravděpodobné, že moravské poselstvo mělo mezi sebou nějakého řecky mluvícího klerika, který jim dělal cestou průvodce a tlumočníka. Také list, který přinášeli, musel být sestaven v srozumitelném jazyce – ať už latinsky, či spíše přímo řecky. Jeho formulace, jak ji nacházíme v obou staroslověnských *Životech*, jeví znaky byzantských diplomatických frází a hlavně prvky byzantské státní ideologie, to však mohlo být až dílem autorů obou děl, kteří pocházeli z Byzance a tyto formy vyjadřování proto nepochybně znali. Jednání na císařském dvoře ovšem nepochybně probíhalo za pomoci oficiálních tlumočnicků, kteří

měli s jednáním s různými Slovy zkušenosti. Když moravský vyslanec skončil svůj proslov, *logothetes* pověřený vyřizováním písemností s cizinou převzal list, který přinášel, a s hlubokou úklonou jej podal císaři. Ten se písemnosti rukou dotkl na znamení, že ji přijímá, a *logothetes* ji opět odnesl, aby se jí v jeho úřadě dále zabývali.

Před zraky užaslých moravských poslů se potom trůn se sedícím císařem vznesl vzhůru a zmizel mezi závěsy spuštěnými ze stropu. Tím byla audience skončena. Moravané byli zase odvedeni nazpátek do svého hostince, kde měli vyčkávat, jak císař o jejich žádosti rozhodne.

REJSTŘÍK OSOBNÍCH JMEN

- Adalbert, magdeburský arcibiskup 344
 Adalram, salcburský arcibiskup 99, 101
 Adalwin, arcibiskup 134, 186, 188, 198, 203
 Aistulf, langobardský král 37, 149
 Alboin, langobardský král 137
 Alexandr Veliký 66
 Alkuin, dvorní teolog Karla Velikého 90, 98, 123, 150
 Ambrož, sv. 244
 Amfilochos, biskup 263
 Anastasius Bibliothecarius 59n, 72, 151n, 164n, 168, 179, 192, 283, 304
 Andronikos, sv. 175
 Angelarios 84, 310n, 313, 333, 336
 Anna, byzantská princezna 342, 344
 Anno, frizinský biskup 189, 198n
 Arethas z Kaisareie, biskup 85
 Arno, salcburský biskup 89
 Arno, würzburgský biskup 197
 Arnulf, franský král, syn Karlomanův 314nn, 319
 Arnulf, korutanský král 265
 Arsenius, kardinál-biskup z Orte 151n, 164n, 166, 168, 279
 Artabasdos, uzurpátor 34, 36
 Asparuch, chán 26
 Athanasios z Alexandrie, sv., církevní otec 262, 289n, 295, 340, 347
 Augustin, sv., církevní otec 122, 244
- Bardas, *kaisar* 16, 42, 44, 46, 63, 80, 155
 Basileios I., byzantský císař 15, 43, 87, 140, 156, 173, 189n, 193, 199, 211, 234n, 256n, 284, 296, 312, 335, 337
- Basileios II., byzantský císař 342, 345
 Basileios (z Kaisareie) Veliký, sv. 64, 172, 229, 263, 268, 280, 289n, 295, 340
 Behaim, Albert, děkan pasovské kapitoly 99
 Benedikt III., papež 152, 164, 246
 Bonifác, sv., apoštol Germánů 127, 231, 349
 Boris(-Michael), bulharský chán 47n, 83, 91, 99, 124n, 135n, 142n, 146, 156, 158, 165, 174, 190, 192n, 236, 252, 260, 290, 305, 329, 332n, 335nn, 344, 346
 Bořivoj, český kníže 92, 226, 238, 293, 296, 315, 323
 Branimír, chorvatský kníže 236, 244, 252
 Břetislav, český kníže 127, 228, 329
 Bulan, chazarský chán 69
- Constans II., císař byzantský 26, 53
 Constantius, císař 11
- Damian, bulharský patriarcha 342
 Demetrios, sv. 29, 50, 53, 85, 261n, 304, 348
 Dioklecián, římský císař 137
 Dionysius Areopagita 168
 Domagoj, chorvatský kníže 178, 193, 236
- Embricho, biskup řezenský 197
 Engelšalk, hrabě 188, 194, 196, 265
 Eusebios z Kaisareie 31
 Euthymios, *spatharios* 140
 Ezechiel, prorok 66

- Filip, biskup v Senji 332
Filippikos, uzurpátor 66
Fokas 20, 52
Formosus z Porto, biskup 165nn, 174, 308, 317
Fotios, patriarcha 16, 43–48, 60nn, 65n, 69, 74n, 79nn, 115, 129, 138, 140nn, 146nn, 151, 155n, 164, 166n, 173, 190, 234nn, 256n, 259, 277, 280, 283, 290, 300, 305, 312, 332, 335, 343
Galerius, římský císař 51
Gauderich z Velletri, biskup 60, 72, 130, 165, 172
Germanos, patriarcha 24
Gorazd, sv. 129, 267, 295, 305, 309n, 313n, 320, 333
Gozwin, hrabě 200
Gregorios Asbestos, syrakuský arcibiskup 42, 44, 190
Grimoald, biskup 192
Gundakar, franský hrabě 181
Hadrián I., papež 37, 150
Hadrián II., papež 59, 115, 158–168, 171–179, 183, 185, 189–193, 199, 203, 242, 248, 287, 289n, 294, 296nn, 308, 325, 332
Hadrián, sv. 101
Hamartolos, Georgios 341, 346
Hartwig, pasovský biskup 114, 123, 131, 214
Hatho, mohučský arcibiskup 319
Herakleios, byzantský císař 20n, 23, 66, 199, 284
Hermanrich, opat kláštera Ellwangen, pozdější pasovský biskup 131, 145, 158, 188n, 198n, 255, 292
Hilarion, sv., gruzínský mnich 82, 121
Hilarius z Poitiers, sv. 122
Hinkmar z Remeše, arcibiskup 115, 153, 147
Homér 58
Honorius, papež 23
Choiroboskos, Georgios 30, 341
Chosroes II., perský šáh 20
Iannis, ikonoklastický patriarcha 279, 283, 299 viz též Ioannes Grammatikos
Ignatios, patriarcha 42, 44nn, 59n, 65, 115, 140n, 146, 155, 167, 173n, 190, 192n, 235, 257, 277, 283, 333
Igor, ruský kníže 343
Ilarion, kyjevský metropolita 347
Inocenc IV., papež 332
Ioannes Grammatikos, patriarcha 40n, 61, 278, 281n viz též Iannis
Ioannes Scholastikos 275
Ioannes Tzimiskes, císař 342
Ioannes ze Sylaiia, biskup 173
Irena, matka Konstantina VI., regentka, byzantská císařovna 37n, 44, 53, 67
Isidor Mercator 153
Isidor ze Seville 52, 122
Jan Exarcha 261, 340
Jan I., moravský arcibiskup 322
Jan VIII., papež 131, 179n, 189, 193n, 197, 198–203, 216, 223, 226, 235nn, 240–252, 255–267, 287, 289n, 292, 294, 296, 305–308, 319n, 325, 329, 332n
Jan IX., papež 104, 231, 319, 320
Jan Pavel II., papež 349
Jan z Benátek (Iohannes de Venetiis), 110, 216, 241
Jan z Damašku, sv., církevní otec 244, 261, 282n, 340
Jan Zlatoústý, sv., církevní otec 119, 340, 341
Jaroslav Moudrý, kníže 347
Jeronym, sv., církevní otec 122, 332
Jindřich II., císař 246
Jindřich Jošt, moravský markrabě 233
Jindřich Zdík, olomoucký biskup 228
Jiří, sv. 51
Johannes Scotus Eriugena 169
Justinián I., římský císař 9nn, 14n, 19, 26n, 30, 36, 51, 53, 74, 78, 203, 229, 246, 263n, 300
Justinián II. 66

- Kaich, kněz 238, 296, 323
 Kallinikos, řecký architekt 25
 Karel Holý, západofranský král 114, 183, 188, 192
 Karel III. Tlustý, císař 182, 265n, 306, 315
 Karel IV., císař a český král 226, 327
 Karel Veliký, franský král a císař 38, 89n, 98, 107, 123, 135, 141, 150, 177n, 185, 231, 266
 Karel, lotrinský kardinál 327
 Karloman, syn Ludvíka Němce 114, 124, 134, 181n, 187n, 194–200
 Karlovci, franská dynastie 37
 Kelsos 29
 Kliment, sv. 71, 85, 120, 165, 202, 214, 218, 223, 234, 278, 304, 337, 348
 Kliment Ochridský 84, 202, 301, 310n, 313, 337
 Kocel, kníže Blatenského hradu 83, 103, 114, 132–135, 137, 141, 148, 162, 168, 175–186, 199n, 240, 266, 292, 294, 296, 298, 303, 308, 318
 Konstantin IV., byzantský císař 26
 Konstantin V. (Kopronymos), byzantský císař 34nn, 53, 67, 204
 Konstantin VI., byzantský císař 31, 37n, 41, 277
 Konstantin VII. Porfyrogennetos, byzantský císař 52, 342
 Konstantin Presbyter 340
 Konstantin Preslavský 64
 Konstantin Veliký, římský císař 8n, 11, 31, 45, 74, 137, 149
 Kosmas Indikopleustes 341
 Kosmas, kronikář 238
 Krum, bulharský chán 38, 47
 Kurdust, biskup 78
 Kyril Alexandrijský 340
 Lachanodrakon, strategos 35
 Lambert, vévoda spoletský 159, 162, 168
 Laurentios 84, 310, 313, 333
 Leon, otec Konstantina a Metoděje 54, 57
 Leon III., byzantský císař 33, 34, 35, 36, 46, 50, 67, 204
 Leon IV., byzantský císař 37
 Leon V., byzantský císař 40, 42, 86
 Leon VI. zvaný Moudrý, byzantský císař 31, 234, 321, 335
 Leon Arménský 47
 Leon Matematik (Filosof) 16, 41, 44, 57, 280
 Leon z Ostie, biskup 130
 Lev III., papež 38, 89, 150, 158, 246
 Lev IV., papež 151n
 Liupram, salcburský arcibiskup 101, 133, 231
 Lothar I., císař 150
 Lothar II., lotrinský král 115, 152n, 168, 183
 Ludvík II., císař 153, 159, 165, 191n
 Ludvík III., syn Ludvíka Němce 181n
 Ludvík Němec, východofranský král 47n, 99, 101, 103, 111–115, 123–126, 132–136, 140, 142, 145, 148, 158, 181n, 187n, 192, 196nn, 200, 216, 226, 241, 243, 292
 Ludvík Pobožný, císař 94, 111, 169
 Malamir, bulharský chán 47
 Marek, evangelista 160
 Maria, matka Konstantina a Metoděje 54
 Marie, manželka Konstantina VI. 38, 41
 Marinos, diakon 174
 Maslama, bratr chalífy Sulejmana 25
 Merovejci, dynastie 37
 Mesrop Maštoc' 77
 Methodios, patriarcha 40n, 59
 Michael I. Rhangabe, byzantský císař 38, 42
 Michael II., byzantský císař 169
 Michael III., byzantský císař 7, 15, 17, 19, 40, 45n, 57, 62n, 73, 78, 80, 84, 89, 106, 140nn, 146n, 155n, 193, 202, 204, 256n, 283, 296, 299, 348
 Michael, sv. 104
 Mikuláš I., papež 45n, 48, 59, 78, 91, 114n, 125, 136, 138, 140n, 145–148, 152n, 155n, 158n, 164n, 167, 169, 173n, 178, 190, 192n, 308, 317, 329
 Mnich Chrabr 83, 338
 Mojmír, moravský kníže 95, 99nn, 103n, 111n, 114, 133, 220, 226, 316

- Mojmír II., moravský kníže 319, 320, 321
Mojžiš 289
Muhammad, prorok 24, 283n
Mutawakkil, chalífa 44, 61, 62, 283
Mutimir, srbský kníže 199
- Naum, sv. 83n, 310n, 313, 333, 335–338
Nestorios, patriarcha 23
Nikeforos, byzantský císař 38, 47, 53n
Nikeforos, patriarcha 38, 41, 44, 282, 284, 346
Niketas Byzantský, filosof 62, 283
Nikolaos Mesarites 74
- Octavianus Augustus 19, 31
Oldřich Korutanský 225
Olga, ruská kněžna 343n, 347
Omurtag, bulharský chán 47, 86
Ondřej, sv., apoštol 166
Oto II., západní císař 344
- Paschalis I., papež 167
Paulinus I., patriarcha 106, 137
Paulinus II., akvilejský patriarcha 90
Pavel z Ankony, biskup 198, 200, 202, 222, 235, 255
Pavel, sv., apoštol 14
Perbund, slovanský náčelník 53
Petr, sv., apoštol 14, 44, 71, 298
Petronas Kamateros 67
Pilát Pontský 122
Pipin Krátký, franský král 37, 89
Plakidas, sv. 55
Platón, filosof 58
Porfýrios, filosof 58
Pribína, nitranský kníže 83, 95, 99, 101, 103, 133n, 185, 208, 226, 231, 318
Proklos, filosof 169
Prokop, sv. 325, 327
Prokopios, historik 14
Přemysl Otakar I. 228
Přemysl Otakar II. 228
Přemyslovci 228, 327
Přibík Pulkava z Radenína 226
- Rastislav, moravský kníže 7, 14, 17, 48, 75nn, 83–89, 106, 111–117, 123–126, 129, 134nn, 140, 148, 167, 179–183, 187n, 194n, 197, 199, 202, 204, 214, 216n, 226, 228, 232, 237, 240, 265, 281, 292, 294, 299, 308, 348
- Ratbod, markrabě 101
Reginarius / Reginhar, biskup pasovský 99n, 103
Rihpald, arcipresbyter 185, 200
Robert, olomoucký biskup 228
Romanos Melodos 21, 303
- Řehoř I. Veliký, papež 151
Řehoř II., papež 34
Řehoř III., papež 34, 185
Řehoř IV., papež 159
Řehoř VII., papež 329
Řehoř z Nazianzu, sv., církevní otec 56, 59, 172, 268, 280n, 283, 279, 289, 290, 292, 295, 301, 303n, 345
- Samuel, bulharský car 344
Sásánovci, perská dynastie 20
Sáva 84, 310, 313, 333
Semižizň, velmož 251
Sergios, patriarcha 21
Sergius II., papež 151
Severianus z Gabaly 340
Sigehard, opat fuldského kláštera 197
Slavomír, moravský kníže 195, 197
Spytihněv, český kníže 315, 316
Staurakios, logothetes císařovny Ireny 53
Sulejman, chalífa 25
Svatopluk, moravský kníže 92, 105, 110, 121, 179n, 182, 185, 187n, 194n, 196–201, 205, 216n, 222, 226, 228, 237, 239–242, 244, 248–251, 258, 265nn, 287n, 291–296, 298, 306–317, 319n, 323, 332
Svjatoslav, ruský kníže 342nn
Sylvestr, papež 149
Symeon, syn chána Borise, bulharský car 253, 336–341
- Šalamoun, kostnický biskup 48, 125, 140
Šalomoun, židovský král 75
Štěpán III., papež 37, 149

- Štěpán IV., papež 158
 Štěpán V., papež 306–309, 312–317, 320, 325
- Tarasios, patriarcha 37, 41, 44, 62, 244, 277, 295
 Theodora, císařovna 41nn, 57, 60, 63, 65, 282
 Theodora, manželka císaře Theofila 40
 Theodoros, hegumenos kláštera Studios 40, 64, 282
 Theodosios I., římský císař 21
 Theodosios II., byzantský císař 8, 30
 Theodosius, biskup v Ninu 178, 236, 252
 Theofilos, byzantský císař 40, 41, 42, 57, 61, 63, 65, 67, 233
 Theofylaktos, ochridský arcibiskup 217, 308, 336
 Theognostos, hegumenos 45, 155, 164
 Theoktistos, logothetes tou dromu 40, 41, 42, 43, 57–60, 63n, 280, 282, 299
 Theotmar, salcburský arcibiskup 319
 Tomislav, chorvatský král 330
 Traján, římský císař 71
 Trpimír, chorvatský kníže 178, 236
- Václav, sv. 323, 327
 Vigilius, papež 246
 Virgil, učený mnich 127
 Vít, sv. 324
 Vladimír, ruský kníže 14, 342, 344
 Vladimír, syn bulharského chána Borise 336
 Vladislav Jindřich, moravský markrabě 219
 Vlastimír, srbský kníže 199
 Vojtěch, sv., pražský biskup 231, 325, 327
 Vratislav I., český kníže 228, 329
- Wiching, biskup v Nitře 105, 232, 243, 248–251, 256, 258, 267, 305–320, 323, 325, 335, 338
 Wilhelm, kníže 194, 196
 Winfrid-Bonifác 185 viz též Bonifác, sv.
 Wulfila 70, 78, 272
- Zachariáš, katolikos arménské církve 79
 Zachariáš, papež 37, 127, 149
 Zdeslav, syn knížete Trpimíra 236

REJSTŘÍK MÍSTNÍCH NÁZVŮ

- Adrianopolis (Edirne) 7, 86
 Afrika, severní 19, 312
 Afrodisias 28
 Akroinon 34
 Akvileja 87n, 137, 160
 Alamansko 111, 255
 Alexandrie 23, 27, 45, 54, 160
 Anatolikon (*thema*) 33, 36
 Antiochie 23, 27, 45
 Antitaurus, pohoří 24
 Apulie 34
 Arkadiupolis 7
 Arménie 77
 Arran, město v Arménii 78
 Aspalathos / Spalatum (Split) 87
 Athény 29, 52
 Azovské jezero 72
- Balkán / Balkánský poloostrov 34, 67,
 87, 349
 — severní 26, 36, 120
 Bari 159, 192
 Bavorsko 90, 100, 111, 124, 181, 188,
 194, 196, 198, 215, 315
 Bejrút viz Berytos
 Bělehrad 7, 50, 311
 Benátky 87n, 132, 135–140, 148, 158,
 160–167, 180, 243, 248, 253, 275,
 281n, 286, 311n, 325, 335, 337
 Benevento 192
 Berytos (Bejrút) 54
 Blachernai, předměstí Konstantinopole
 21
 Blatenský hrad / Blatnohrad (německy
 Mosaburg) 101, 133
 Bodamské jezero 253
- Bojná, hradiště 105, 107
 Bospor 8, 24, 66
 Bratislava (*Breslauspurch*) 104, 208,
 210, 226, 321
 Bratislavská brána 86, 88, 182
 Brno-Líšeň 94
 Břevnovský klášter 231, 325
 Bulharsko 7, 38, 46nn, 64, 79, 86, 99,
 132, 135, 142–148, 158, 165nn, 174,
 177, 189–194, 217, 235nn, 242, 248,
 257n, 260, 275, 288, 301, 303, 305,
 308, 312n, 317, 330, 332n, 335, 337,
 340–349
 Byzanc 19, 35, 36, 47, 65, 84, 192,
 260, 341
 Byzantion 8, 19, 45
- Carnuntum, pohraniční pevnost 86,
 88, 125
 Cejlon 341
- Čechy 113, 312, 315, 327
 Černé moře 20, 66, 69, 160
- Dalmácie 107, 137, 210, 215, 224, 236,
 251, 257, 258, 330, 332
 Dalmácie, severní 106
 Dekatera / Cattaro (Katar) 87
 Derbent, město 72
 Děvín, hraniční pevnost 88, 104, 107,
 125, 208, 210, 224, 226
 Dněpr, řeka 66, 67, 68
 Dobruža 26
 Don, řeka 66, 67
Dowina (Děvín) 88, 125, 226
 Dráva, řeka 90, 107, 177

- Ducové (okres Trnava) 103, 241
Dunaj, řeka 7, 16, 26, 48, 50, 86, 88,
93n, 98n, 104, 106, 113, 125, 132,
140, 142, 158, 174, 178, 197, 242,
249, 311n
— střední 47
Durynsko 181
Dyrrhachion (Drač v Albánii) 50, 87,
148, 191, 312
- Edirne 7, 86
Efez 23, 29, 35
Egypt 20, 24, 27, 77
Ellwangen 189, 255
Emona (Ljubljana) 88
Escorial 75
Etiopie 341
- Filippopolis (Plovdiv) 7, 50, 86
Forchheim 110, 237, 241, 243
Forum Iulense (Cividale) 88
Frankfurt n. Mohanem 37, 123
Franky 111
Friulsko 103, 110, 137
- Gaza 54
Germanikeia 33
Grado, ostrov 137
- Hispanie 19, 25
Hy, ostrov v Hebridách 127
- Chalkedon 23, 45
Cherson 66n, 69–73, 85, 148, 171,
202, 278–285, 304, 337, 348
Chonai 28
Chorvatsko 236n, 242, 248, 312,
329nn, 349
- Illyricum 46, 48, 50, 120, 155, 192,
198
— východní 34, 37, 142, 148, 249,
329
— západní 141, 177, 178
Indie 341
Iona, klášter na ostrově Hy 127
Irsko 97
Istrie 106n, 130, 137
- Itálie 17, 19, 36n, 155, 175, 192, 253,
258, 262
— jižní 29, 37, 153, 165, 192
— severní 37, 88, 106n, 130, 137, 210,
215, 219, 224
— střední 37
Ityl, město 72
- Jadran / Jaderské moře 50, 87, 106
Jeruzalém 21, 24, 45, 347
- Kalábrie 34
Kartágo 25
Kaspické moře 72
Kavkaz, pohoří 20, 66n, 72, 78
Kopčany 208, 240
Korint 29, 52
Korutany 76, 98, 111, 316
Kostolac 7
Krakov 320
Kréta 52
Krym 66n, 70, 148, 202, 278, 283,
304, 337, 348
Kunovice 322
Kyjev 67, 327, 343n
- Levý Hradec 238
Luxeuil, francouzský klášter 253
- Maďarsko 225, 265
— západní 7, 345
Makedonie 53, 87
— jižní 50
Malá Asie 24, 26, 28, 36, 53, 62, 65n
Malé Karpaty 86, 88, 182
Marmarské moře 8
Meersen 188
Mezopotámie 20, 24
Mikulčice 84, 94, 103n, 107, 116n,
130, 182, 208, 210, 213, 217, 222nn,
228, 240, 310, 317, 321
Milétos 29
Modrá u Uherského Hradiště 96, 98,
104, 208, 218n
Moesie, římská provincie 26
Monemvasia, pevnost 52
Morava, řeka 104

- Na Valách, pohřebiště 96, 104, 208n,
210, 213, 214, 217, 240, 321
- Naissus (Niš) 7, 86
- Ninive 21, 66
- Nisibis, město 77
- Nitra (*Nitrava*) 101, 103, 105, 133, 226,
243, 248, 310, 319, 320
- Ochrid 337, 338, 342, 345
- Ochridské jezero 87, 337
- Olomouc 94, 228, 320
- Olymp, hora v Bithýnii 63, 65, 82, 84,
121, 232, 281
- Olymp, pohoří 65
- Opsikion (thema) 36
- Osvětimany, hradisko sv. Klimenta u
232
- Palestina 20
- Panonie 7, 76, 86, 89–94, 98, 101,
105n, 132–135, 137, 141, 148, 158,
162, 174n, 177, 178, 186, 189, 192,
198nn, 203, 231, 240, 253, 265, 267,
298, 315n, 318, 321, 332
— Horní 99
- Patras 52, 53
- Pavia 37, 150
- Peloponés 19, 34, 52, 53, 54
- Persie 77
- Plisca 38, 47, 142, 260, 332, 336, 338
- Plovdiv viz Filippopolis
- Poetovium (Ptuj) 88
- Pohansko u Břeclavi 104, 208, 211,
213, 241, 318
- Polešovice 322
- Polichnion, klášter 65, 74
- Polsko 314
- Polychron, klášter 73, 300
- Potisi 315, 321
- Povážský Inovec 105
- Praha 322
- Pražský hrad 231, 238, 323
- Preslav 260, 336, 338, 340
- Prespanské jezero 87
- Propontis* 8
- Prusa (Bursa) 65
- Pula 130, 170, 219, 224
- Rába, řeka 99, 132
- Rábnice, řeka 99
- Rausion / Ragusa (Dubrovnik) 87
- Ravenna 37, 107, 130, 137, 149, 219, 224
- Réceskút 101, 208, 225
- Reichenau 251, 253, 255
- Romagna 37
- Rusko 327, 343, 344n
- Řecko 16n, 19, 29, 51nn, 57, 72, 78,
106, 166, 204, 341, 348
— pevninské 25
— severní 26
- Řezno 111
- Sabaria (Szombathely) 88
- Sady u Uherského Hradiště 96, 98,
104, 107, 130, 209n, 213, 219, 224,
225, 229, 231, 232, 240, 268, 322
- Sála, řeka 101, 133
- Salcburk 127, 135, 200
- Salona (Split) 317
- Samarra 61n
- S. Marcello, římský kostel 151
- Santa Maria Formosa v Pule 219, 224
- Santa Maria in Trastevere, římský
klášter 151
- Santa Maria Maggiore, římská bazilika
159, 162, 167, 281
- Sardis 28
- Sasko 111, 181
- Sáva, řeka 50, 86, 90
- Scrabantia (Sopron) 88
- Selymbria 7
- Serdika (Sofia) 7, 86
- Sevilla 52
- Sicílie 34
— východní 150
- Sigriane, hora 65
- Sinaj, hora 33
- Singidunum (Bělehrad) 7, 50, 86
- Sirmium (Srěmska Mitrovica) 141, 175,
177, 183
- Skalice 105
- Slovensko 103, 240n
— jihozápadní 94, 182
- Sofia 7

Soluň (Thessalonike) 29, 44, 50–56, 86n,
 120, 191, 261, 270, 279, 304, 312
 Split 107, 330
 Srbsko 199
 Staré Město u Uherského Hradiště 94,
 96, 103n, 126, 208nn, 213, 214, 217,
 223, 228, 240, 321
 Středozemní moře 19, 66
 Studios, klášter
 Sugdaia (Surož) 8, 40, 67, 277
 Sýrie 20, 24n, 77
 Švábsko 255
 Taurus, pohoří 24
 Terebinthos, ostrov 42
 Těšetický les 104
 Théra, ostrov (Santorin) 33
 Thermajský záliv 29, 50
 Thessalonike viz Soluň (Thessalonike)
 Thrákie 50, 87
 Tisa, řeka 47
 Toledo 122
 Uherské Hradiště 94, 209, 217, 223, 228
 Uhry 327
 Váh, řeka 103
 Valcum, římské město 133
 Velehrad 226, 228, 261
 Veligrad 217, 228, 240, 310, 320
 Verdun 111
 Vídeň 125
 Viminacium (Kostolac) 7
 Vislansko 312, 320
 Volha, řeka 26, 66, 68
 Východní marka 111, 114, 134, 194
Wellegrad nova (Uherské Hradiště) 228
 Wiślice 314, 320
 Zalavár, Kocelovo hradiště 209, 225
 Zara (Zadar) 87
 Zlatý roh 8
 Znojmo 94

REJSTŘÍK CIZÍCH POJMŮ

- agora* 27, 28
akropolis 28
apokrisiarioi 147, 156, 190
apostoliki 298, 299
archiepiscopus pannonicus 226
archiepiscopus pro fide 249
archiepiscopus sanctae ecclesiae marabensis 248
archon 55, 63, 266
asekretis 44, 283
autokrator 57, 63, 140, 156

basileus 31, 38, 266
Behaimi 111, 238
Bohemani 238
Bohemi 238
bule 27

car 266
castrum 29
česar 266

decurioni 27
dia ton hyion („skrže Syna“) 244 viz též *filioque*
diakonikon 212
diocesis pannonica 226
diptychy 117
drungoi 36, 54
dux 137, 266, 306

enkyklios paideia 347
episcopatus Pannoniensium 226
episkopos ton ektos 31
exedra 130

filioque („a ze Syna“) 147, 244, 246, 306
florilegia 287

grad 228
grammatikos 56

hegumenos (opat) 64
hieromonachos 65

chartofylax 59, 281

ikonoduloi 35, 40
imperator imperii Romani 38
imperator Romanus 150
imperium 30
isapostolos 74
iudices („soudci“) 223, 240

kapkan, avarský náčelník 92
kastron 29
koinobia 64
kontakion 303
korol 266, 294

lavry 64
libelli satisfactionis 191
libellus missae 110, 120
logothetes tu dromu 40, 280

nartex 117, 129, 213, 214

obrětenie 72
oikumene 31, 47, 266, 301
orbis terrarum 31

panegyrik 72, 172
papež 298
patrimonium sancti Petri
(dědictví svatého Petra) 149
Pentapolis 37
professio fidei 246, 289n
protasekretis 60, 62
prothesis 212

quadrivium 58, 280

rex 266, 294, 306

sacerdotium 30
schema (mnišské roucho) 65
stily 117, 130, 213
stoa 28
strategos 35n, 54, 67

tagmata 36
tetraevangelium 118, 270
thalassokracie 24
thema 36, 54, 67, 87
tonsura 65
trebník 119
trivium 58, 280
typikon 64

REJSTŘÍK VĚCNÝ

- Akathistos*, hymnus 21, 24
 Alamani 182, 200
Anály fuldské 125, 182, 187, 238
Apoštolské kánony 263
 Arabové 24–28, 33n, 61nn, 66, 68,
 78, 150n, 153, 156, 159, 192, 279,
 281nn, 286, 299, 314
 arcibiskup kolínský 152
 — moravský 313
 — salcburský 99, 106, 137, 185
 — *sanctae ecclesiae marabensis* 226
 — soluňský 34, 57
 — trevírský 152
 arcidiecéze moravská 256, 260, 317, 319
 — panonská 177n, 198
 arianismus 21, 330
 Arméni 77, 138, 147, 286
 avarský kaganát 106, 141, 137
 Avaři 19nn, 24, 53, 92, 94, 99, 138,
 141, 175, 177, 286

 Bavoři 315, 319, 321
 bazilika sv. Petra v Římě 150, 153,
 160, 162, 171
 — v Mikulčicích 116, 214
 benediktini 223, 224, 231
Bibliothèque 43, 62
 biskup mohučský 237
 — pasovský 99, 104n, 115, 178, 231,
 255
 — řezenský 94, 237, 323
 — salcburský 177, 255
 — ve Freisingu 255
 biskupové bavorští 106, 189, 192, 198,
 200, 255, 292n, 297, 317, 319
 biskupové italsí 147

 biskupství na Moravě 228
 — v Ninu 178, 329
 Blatenské knížectví 114, 134, 175, 182,
 185, 318
 bohoslužba východního ritu 262
 bohoslužby v národních jazycích 349
 — ve slovanském jazyce 119, 123,
 166, 202n, 241, 244, 249, 292, 294,
 309, 320, 329
 Božská Trojice 278, 284
 božské hypostaze 244
 Bulhaři 16, 26, 35, 38, 47n, 67, 86,
 124, 142, 145nn, 175, 192n, 267,
 321, 341n, 348
 byzantská politická filosofie 257, 299
 byzantští misionáři 84, 88, 116, 119,
 128n, 160, 214, 271

 církev moravská 180, 201, 237, 243,
 249, 250n, 262, 265, 267, 294n, 297,
 305, 308n, 313, 320
 církevní architektura 107, 207, 219
 — dějiny 151, 322
 — kánony 314
 — právo 151, 177, 263
 — provincie 134, 180, 183, 189, 199,
 297, 317
 — řád 119
 — školy 117, 213
 cisterciáci 228
 citáty z Písma 179, 248, 288, 332
Codex Iustinianus 204
Codex Theodosianus 30
Collectio tripartita 263
Corpus iuris civilis 30
 cyrilice 131, 340

- Čechové 94n, 113, 238, 267, 315
Čechy přemyslovské 120, 231, 330,
323, 325, 345, 347
Čtyřicet homilií Řehoře Velikého na
evangelia 327, 346
- De conversione Bagoariorum et*
Carantanorum 92, 101, 105, 186,
203, 231, 238, 318
- Dějiny pasovských biskupů a bavorských*
vévodů 99
- Desatero přikázání 33, 90
- dialekt západoslovanský 76, 93, 97,
120, 270
- Dialogy* tzv. Pseudo-Kaisareia 341
- diecéze pasovská 131, 319
- Digesta* 263
- Dionysiana aucta*, sbírka právních
předpisů 262, 305
- Dionysiana Hadriana*, sbírka církevních
kánónů 262
- druhá staroslověnská legenda o sv.*
Václavu 327
- dny postní 145, 241
- druhý nikajský koncil 244, 246, 263
- druhý vatikánský koncil 349
- Duch svatý 147, 244, 250, 293, 306
- duchovní latinští 137, 223, 329
- duchovní moravští 335
- duchovní východofranští 106
- Duryňkové 182, 196
- Egyptané (Koptové) 138
- Ekloga* 204, 229
- Ekthesis*, edikt 23
- epištoly 307
- Etymologiae* 122
- euchologion 85
- Euchologium sinajské* 119
- eunuši 29, 65
- evangelia 56, 70, 81, 85, 119, 122, 185,
269, 270, 272, 307, 340
- evangeliář (*aparakos*) 270
- Evangelium Nikodemovo* 324, 345
- Evangelium Tomášovo* 345
- exarchové* 37, 149
- exkomunikace 46, 153, 155, 235
— papeže 156
- filosofie 58nn, 280
- Frankové 37n, 106, 112, 137, 149, 151,
155, 158, 178, 182, 195, 199, 226,
306, 309, 315, 317
- franská kultura 112
- franští duchovní 118, 122, 203
— misionáři 124
- Frizinské památky* 94, 97, 286
- Frízové 90
- Gloria in excelsis Deo*, papežská bula
179n, 203, 287, 289, 292, 296, 302
- Gótové 70, 78, 286
- Gruzínci 77, 138, 286
- hagiografie 64, 71, 131, 170, 226, 229,
276–280, 291n, 296, 297, 310
- hebrejšтина 56n, 69, 122
- hereze 40, 57
- Hexameron* 340
- Hilferdingův makedonský cyrilský list*
272
- Historia Salonitana* 330
- hlaholice 83, 117, 131, 135, 312, 331n,
337nn
- hodinky 119, 185, 248, 274, 307
- hudba neboli harmonie 58
- Hunové 19, 78, 175
- hymnus na sv. Klimenta 72
- Chazaři 65–69, 71–75, 84, 138, 170,
232, 278n, 281, 283–286, 291, 299n
- chorepiskopové 231
- Chorvati 16, 252, 329
- chrám Boží Moudrosti v Konstantinopoli
225
— sv. Klimenta v Římě 171
- christianizace 231
— Čechů 112
— Rusů 343
— shora 100
- Christotokos* (Matka Kristova) 23
- Chvalořeč o svatém Cyrilu a Metoději*
179, 301
- Chvalořeč o svatém Cyrilu, učiteli*
slovanského národa 301

- Iberové (Gruzínci) 138, 286
ikonoklasmus 33nn, 37, 40n, 43n,
51, 57, 59, 61n, 65, 67, 85, 149, 211,
275nn, 282, 284, 296
Industriae tuae, papežská bula 179n,
216, 223, 226, 240, 243, 246, 248,
266, 287, 289, 296, 305n
íroškotská církevní architektura 97
Izbornik Svjatoslava 341
- jantarová stezka 88, 104, 106, 132, 311
jednotná universální církev 139
jurisdikce 37, 46, 50, 106, 122, 137,
141, 148, 155, 156, 174, 177, 178,
183, 189, 190, 193, 236, 242, 249,
257, 260, 329, 333
— papežská 120, 192
- Kánon ke cti sv. Václava* 323
kánon mše (*anafora*) 120, 274
Kánon o svatém mučedníku Dimitriovi 304
kanonické právo 189
Katechesis, příručka pravidel mnišského
života 64
katechumenát 103, 111
klášter Ellwangen ve Švábsku 131,
189, 255
— Reichenau 255, 256
— sázavský 325, 327347
— sv. Alexia v Římě 325
— sv. Emerama (Jimrama) v Řezně
263
— sv. Kateřiny na Sinaji 119, 274
— sv. Panteleimona (*Patlejna*) u Preslavi
336
— v Cividale 137
— v Plasích 228
— ve Visegradě 345
klášterní bazilika v Aniane 223
kláštery 64, 229, 231, 253
— benediktinské 230
— íroškotské 230
klerikové ženatí 151
kněží latinští 98, 132, 197, 207, 214,
216, 222, 239nn
— slovanští 222, 329
kněžské svěcení 31, 74, 129, 131, 165,
214, 305
- knihy mešních obřadů 85
knihy hodinek 85
— Otců 202, 262, 286
knížectví nitranské 95, 101, 103, 181,
194, 312, 316
kodex Assemanův 270
koncil chalkedonský 229, 246, 263
— *in Trullo* 128, 147
— konstantinopolský 244, 332
— v Gangře 147, 229
koncily ekumenické 246
Konstituce Svatých apoštolů 229
kostel s podkovovitou apsidou 214
— s půdorysem ve tvaru volného kříže
98, 107, 130, 209, 219
— S. Maria Formosa v Pule 107
— sv. Margity Antiochijské v Kopčanech
208
— sv. Praxedy 167
— svatého Kříže v Ninu 219, 224
— v Kildare 97
— ve Skripu v Boiotii 211
kostely 97, 104, 107, 122, 218
— jednolodní 208, 210
— kamenné 98
— s půdorysem vepsaného kříže 212,
224
— zděné 107, 207, 222
kostrové pohřby 95
králové langobardští 149
království lotrinské 153
Kronika tak řečeného Dalimila 226
křest 35, 90–93, 99nn, 103, 111, 113,
117, 124, 136, 170, 205, 238, 293,
296, 298, 343n
Kyjevopečerský klášter 346
Kyjevské listy 110, 120, 121, 164, 274,
323
- Langobardi 37, 158
latina 78, 107, 122, 138, 276
lázně 10, 28, 29
legát apoštolský 177n, 185, 201, 256n
legáti 46, 86n, 155n, 183, 189–192,
235n, 242, 246, 308
— papežští 313n, 319n, 332
Legenda bulharská 239, 308, 333

- Legenda italská* 71n, 76, 130nn, 165, 204
legenda Kristiánova 92, 238, 325
 — o sv. Vítu 324
 — o sv. Anastázii 327, 346
 — o sv. Ludmíle 324, 346
 — o sv. Vítu 346
legendy latinské 324
 — proložní 324
lekcionář 83
Liber confraternitatum (Kniha klášterního bratrstva) 253, 255
Liber diurnus pontificum Romanorum 298
Libri Carolini 37
listy apoštolů 56, 81, 85
liturgická roucha 85
liturgické knihy 85
 — texty 110, 274
liturgie Basileia Velikého 119
 — Jana Zlatoušého 119
 — slovanská 77, 118, 123, 129, 137n, 162, 165, 168, 179, 185, 202n, 240n, 249, 253, 258, 281, 287n, 303, 307, 312, 317, 320, 329–332, 344, 348n
 — sv. Petra 120n, 128
 — ve vlastní řeči 78, 81n, 123, 138

Maďaři 226, 228, 265, 288, 321
Magnaura, palác 16, 337
mausoleum Gally Placidie v Ravenně 219
mešní knížka 120
mniši 35, 41, 54, 64n, 67, 82, 83, 97, 119, 231n, 277, 327, 336
 — iroskotští 90n, 97n
 — putující 90
 — řečtí 79
 — sázavského kláštera 327, 346
 — slovanští 345
mnišské řády 64
 — sliby 65, 74, 170
mnišský šat 65
modlitba svatojímramská 93
modlitby kompletorní 274
monoenergetismus 23
monofysitismus 23, 24, 77, 78

monotheletismus 23
muslimové 56, 62, 282, 283
Mystagogia 306

nálezy v hrobech 221
 — zvonů 107
naturální daň 95
Někatoraja zapověď 325
nestoriáni 77, 138
Nitransko 95, 105, 182
nomokánon 229, 262nn, 275n
Nový Řím 45
Nový zákon 85, 248, 341

O obrácení Bavorů a Korutanců 135
 viz též *De conversione Bagoariorum et Carantanorum*
O poetických figurách 341
obětiny na hrobech 95
obchod, dálkový 68
Obodrité 94nn, 111, 114
Ostromirův evangeliář 345
Otčenáš 90, 93, 94
otroci 65, 312, 323

Palladium 9
parimejník 261
paterikon (knihy Otců) 276
patriarchát akvilejský 106, 120, 123, 137, 151, 177n, 329
 — bulharský 342, 345
 — v Gradu 137n
penitenciály 207, 229, 275, 325
pergamenové kodexy 84n
Peršané 21, 23n, 28, 66, 78, 138, 286
Písmo svaté 77n, 81, 269
pohlavní zdrženlivost 151, 278
pohřebiště mohylové 105
pohřbívání žárové 95
Pochvala knížeti Vladimíru 347
pokání jako trest 205
polemiky teologické 57
Polovci 343
Posvátné dějiny Moravy čili život svatých Cyrila a Metoděje 232
Poutník 346
Pražské hlaholské zlomky 325
Proglas 79, 81, 272

- Proložní život* 225, 268
 pronásledování Židů 284
 prorocství o příchodu Ježíše Krista 56
 první nikajský koncil 146, 244, 263
první staroslověnská legenda o svatém Václavu 324, 346
 překlad bible 165, 269
 — bible Akvilův 56
 — bible do slovanského jazyka 261, 286
 — bible do gótštiny 272
 — biblických a liturgických textů 107
 — evangelií 261, 270
 — evangelií do staroslověnštiny 83
 — Starého zákona 261, 276, 285, 304, 340
 překlady 234
 — do slovanštiny 304, 341, 348
 — z řečtiny 274, 340

Quia te zelo fidei, papežská bula 306, 313, 325

 Raffelsttetenký celní dekret 311
Ratio de cathecizandis rudibus (Návod jak obracet pohany) 91, 239
Remešské evangelium 327
Responsa Nicolai papae ad consulta Bulgarorum (Odpovědi papeže Mikuláše na otázky Bulharů) 145
 rétorika 58
 rotundy 208
 Rusové 65nn, 79, 343, 348
 Rynčinové, slovanský kmen 53

 řecký oheň 25
Řeč k vladařům-soudcům 275
Řeč o přenesení ostatků přelavného Klimenta 72, 202, 275
 řečtina 47, 56, 78, 81, 107, 122, 138, 164n, 202, 205, 242, 270, 276, 285, 340n, 347
 řehole sv. Benedikta 230
 řeholní sliby 229
 Řekové 14, 53, 78, 193
 řemeslná výroba 27, 95, 113
 Římané 21, 50, 52
 říšský sněm v Řeznu 188

 Sasové 90, 182, 196
Savvina kniha, cyrilský rukopis 270
Sborník Clozův 205, 262, 275
 sedisvakance 159, 177, 313
 sedmipočetníci 84, 313n, 333, 338
 Septuaginta 56
 schisma Fotiovo 42, 46, 146, 155, 348
 Scholastikova *Synagoge* 229, 263, 264
Sinajské zlomky 119
Sklavinie 26, 53
 skriptorium 223, 234
 Slované 16, 18n, 24, 26, 29, 50–55, 75n, 78n, 83, 92, 94, 114, 121, 128, 137, 182, 197n, 201n, 248, 269, 272, 276, 279, 281, 287, 290, 300, 306, 341, 348
 — východní 94, 349
 — jižní a východní 348
 slovanská literární tvorba 272
 slovanská liturgie 252, 260, 325, 329
 slovanské písemnictví 76, 83, 135, 137, 200, 202, 232, 248, 249, 252, 260, 267, 269, 272, 275, 276, 281, 287, 291, 312, 323, 325, 327, 331, 338, 342, 347
 slovanský jazyk 75, 79, 134, 166, 179, 180, 222, 242, 248, 272, 274, 291, 307, 323, 332, 337, 340
 — literární 276
 slovanští duchovní 261, 304, 309, 312, 323, 330, 344, 349
Slovo na prenesenie moštem preslavnago Klimenta (Řeč o přenesení ostatků přelavného Klimenta) 72, 202, 275
Slovo o zakoně a blagodati 347
 sňatky 31, 41, 53, 127n, 205, 216
 spisy církevních otců 35, 43, 60, 202, 262, 286n, 340n
 Srbové 16, 94, 113, 114, 182, 348
 starohornoněmčina 98, 107, 120, 270
 Starý zákon 56, 69, 85, 170, 248, 261, 285, 289, 304
 Strymonité, kmen 54
 svatojímramská zpovědní modlitba 119
 svěcení, kněžské 65
 — nižší 65, 166
 synoda v Konstantinopoli 156
 — v Mohuči 93

— ve Frankfurtu 93n, 244
 — ve Splitu 330
Synodik ortodoxie 282
Syntagma o čtrnácti titulech, sbírka
 kanonického práva 263
 Syřané 138, 286
Сказаніе свѣтаго евангеліа 340

 Šalomounův kalich 279, 285
 šamanismus 67
 šperky, šperkařství 47, 106, 115, 217,
 218, 221, 260
 Švábové 315

Theotokos (Matka Boží) 23
 translace ostatků svatých 160
 Triumf ortodoxie 40n, 61
 trojjazyčníci (pilátníci) 123, 304
 trojjazyčný blud 172
 Turci 349

 uctívání ikon 33–38, 40, 59, 85, 338
 Uhři 67, 265
 umělecká řemesla 106
 univerzity 30, 58

 Varjagové 342, 343
Via Egnatia 7n, 50, 86
 Vikingové 67
Vita antiqua s. Procopii 226
Vita SS. Cyrilli et Methodii
archiepiscoporum Moraviae sive Vetus
Wellehrad 228
 vyhnání slovanských kněží z Moravy 311
 východofranská říše 47, 48, 101, 104,
 113, 181, 196

Výroky svatých proroků 75
 vysvěcení slovanských kněží 137, 158
 vyšší školství 30
 vyznání víry 23, 90, 93, 147, 244, 246,
 250, 306
 — chalkedonské 77, 147
 — nikajsko-konstantinopolské 246
 vznik slovanského písma 75

Заakonъ судnyi ljudьmъ (Zákon sudný)
 204n, 207, 229, 275, 345
Zapovědi svętyichъ otъcbъ, penitenciál
 229

žaltář 70, 261, 274
 Židé 56, 69, 279, 284nn, 299
Život Feodosije Pečerského 347
Život Klimenta Ochridského 308
Život Klimentův (Bios Klementos) 217
Život Konstantinův 17, 58, 61, 69, 71,
 73, 76n, 80n, 84, 105, 126, 130n,
 165, 170nn, 180, 202, 204, 231, 257,
 275, 277–291, 297–300, 330
Život Metodějův 17, 75n, 81, 106, 121,
 130, 166, 172, 175, 179n, 189, 201,
 204n, 216, 238, 240, 250, 255, 265n,
 287n, 290–303, 308, 324, 346
Život sv. Benedikta 327
Život sv. Borise a Gleba 346
Život sv. Brigity 97
Život sv. Klimenta 288, 312
Život sv. Nauma 201, 232
Život sv. Prokopa 325
Život sv. Václava 226

OBSAH

Příchod Moravanů do Konstantinopole	7
Byzanc	19
Východořímská říše zápasí o přežití	19
Christologické spory v církvi	21
Arabská expanze	24
Proměna pozdně římské společnosti v byzantskou	26
Období ikonoklasmu	33
Reformy ikonoklastických císařů	35
Obnovení západořímského císařství	36
Obnovení kultu ikon	40
Spor Konstantinopole s Římem – Fotiovo schisma	43
Byzanc a Bulhaři	47
Žádost Moravanů	48
Soluňští bratři před odchodem z Byzance	50
Slované v Řecku	51
Mládí Konstantina a Metoděje	54
Mladý učenec	57
Konstantinovy disputace	61
Konstantin opouští Konstantinopol	63
Byzanc a Chazaři	65
Zastávka v Chersonu	69
Nalezení ostatků svatého Klimenta	71
Cesta k Chazarům	72
Návrat do Konstantinopole	73
Vznik slovanského písma	75
Cesta na Moravu	83
... rudis adhuc christianitas gentis Maraensium	89
(... hrubé dosud křesťanství národa Moravanů)	89
Franské misie v Panonii	89

Moravané vstupují na historickou scénu	94
Začátky křesťanství na Moravě	95
Morava misijní oblastí pasovského biskupa	99
Učitelé křesťanství z Vlach	106
Dosazení Rastislava na knížecí trůn	111
U Rastislava	116
Zavedení slovanské liturgie	118
Nový boj Ludvíka Němce s Rastislavem	123
Spory s latinskými misionáři	126
Výuka domácích žáků	129
Pobyt na dvoře knížete Kocela	132
Příchod do Benátek	135
Pozvání do Říma	140
Bulharsko mezi Konstantinopolí a Římem	142
Fotiovo schisma.	146
U pražů apoštolských	149
Pontifikát Mikuláše I.	152
Volba nového papeže	158
Příchod soluňských bratří do Říma	160
Schválení slovanské liturgie a vysvěcení Konstantinových žáků.	162
Další pobyt obou bratří v Římě	167
Konstantinova smrt.	170
Obnovení panonské arcidiecéze	173
Metoděj apoštolským legátem a misijním arcibiskupem	178
Rastislavův pád a Metodějovo zajetí	181
Bulharsko se vrací do lůna východní církve	189
Metoděj – arcibiskup svaté církve moravské	193
Boje Moravanů proti franské okupaci.	194
Jan VIII. prosazuje osvobození Metoděje z bavorského vězení.	198
Metodějův návrat na Moravu	201
Právní dílo Metodějovo.	203
Církevní architektura Velké Moravy.	207
Slovanská církev a latinské duchovenstvo	214
Metodějův Veligrad	217
Kláštery na Velké Moravě.	229
Fotiův návrat.	234

Arcibiskup Metoděj a kníže Svatopluk	237
Předvolání do Říma	241
Wichingovy intriky	250
Návrat na Moravu – zastávka v Reichenau?	251
Metodějova cesta do Byzance	256
Metodějova poslední léta	260
Setkání s „uherským“ králem	264
Smrt arcibiskupa Metoděje	266
Slovanské písemnictví na Velké Moravě	269
Překlad evangelií	269
Metodějovy překlady	275
Literární tvorba Metodějových žáků	276
Život Konstantinův	277
Život Metodějův	287
Ideová tendence obou staroslověnských životů	298
Hymny a chvalořeči	301
Poslední léta moravské církve	305
Štěpán V. zasahuje do moravských záležitostí	306
Vyhnání slovanských duchovních z Moravy	308
Wiching v čele moravské církve	313
Poslední roky Svatoplukovy vlády	315
Svatoplukovi dědici	316
Obnovení moravské arcidiecéze	318
Zánik Velké Moravy	321
Cyrilometodějské dědictví	323
Slovanská liturgie a slovanské písemnictví	
v přemyslovských Čechách	323
Slovanská liturgie v Chorvatsku	329
Bulharsko hlavním dědicem cyrilometodějské misie	332
Bulharsko předává slovanskou vzdělanost Rusům	342
Poděkování	351
Ediční poznámka	353
Výběrová bibliografie	354
Rejstřík osobních jmen	359
Rejstřík místních názvů	364
Rejstřík cizích pojmů	368
Rejstřík věcný	370

VLADIMÍR VAVŘÍNEK

Cyril a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem

Obálku a vazbu navrhl Vladimír Verner
Vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
v Praze roku 2013 jako svou 1160. publikaci

Vydání první. AA 20,72. Stran 384
Odpovědná redaktorka Radka Fialová
Vytiskla tiskárna Finidr, spol. s r. o.

Doporučená cena 328 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

ISBN 978-80-7429-344-3